

Konceptualni modeli migracija u strukturi Parsonsove sociološke teorije¹

ALEKSANDAR VUKIĆ
Institut za migracije i narodnosti
Zagreb
e-mail: alexvukic@yahoo.com

UDK: 303.7:314.7
314.7:303
Izvorni znanstveni rad
Priljeno: 18. travnja 2000.

U radu je pokazana važnost apstraktnog analitičkog referentnog okvira za razvijanje konceptualnih modela potrebnih za empirijsko istraživanje migracija. Pokazano je kako je upravo analitička apstrakcija i decentriranje od objekta spoznaje kroz postupke strukturalno-funkcionalne analize metoda kojom se migracijski fenomen može razumjeti i objasniti. Logika razvijanja konceptualnih modela objašnjena je faznim kretanjem (razmjenom) među podsustavima Parsonsove teorijske strukture. Razvijanje konceptualnih migracijskih modela proces je integracije iskaza o stvarnosti, metateorijskih pretpostavki referentnog okvira i teorije o djelovanju kroz specificiranu A-G-I-L shemu.

Ključne riječi: MIGRACIJE, KONCEPTUALNI MODELI, REFERENTNI OKVIR
DJELOVANJA, STRUKTURALNO-FUNKCIONALNA ANALIZA, AGIL SHEMA

1. Parsonsova opća teorija i posebne sociološke discipline

*“Priča o sociološkoj teoriji poslije drugog svjetskog rata
priča je o usponu i propasti Parsonsova carstva”.*

J. Alexander

Aluzijom na Gibbonovu knjigu *Uspon i pad Rimskoga carstva* i metaforom “Parsonsovo carstvo”, J. Alexander, vođa “Novog teorijskog pokreta”,² daje predložak za povijesno tumačenje kretanja u američkoj sociološkoj zajednici, koja su u znatnoj mjeri pridonijela nastanku suvremenog “postmodernističkog kaosa” i konceptualne zbrke.³

Uspon “Parsonsova carstva” odvijao se u neprijateljskom okružju posebnih i već priznatih socioloških disciplina. Te posebne sociologije bile su ateorijski usmjerene, no pri tomu praktične, empirijske, upravljene na rješavanje dnevnih problema i potpuno američke. (Bershady, 1991:70) Vrativši se sa studija u Njemačkoj, Talcott Parsons imao je drukčiju zamisao sociologije i njezina odnosa spram drugim društvenim znanostima. Želio je objediniti sve znanosti o čovjeku pod okriljem “referentnog okvira djelovanja”, postaviti sociologiju na nove teorijske temelje i sintezom europske teorijske misli i američke istraživačke tehnike učiniti je doista nadnacionalnom.⁴

¹ Ovaj rad sažima prva tri poglavlja magistarskoga rada *Strukturalno-funkcionalni modeli interakcijskog pomaka u sociologiji migracija* (mentor prof. dr. Milan Mesić) obranjenog na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

² O određenju i namjerama “Novog teorijskog pokreta” v. u Alexander (1985) i Alexander (1988).

³ Alexanderova četverosveščana *Theoretical Logic in Sociology* (1983) svojevrsni je hommage Parsonsovoj *The Structure of Social Action* (1937). On drži da su Marx, Durkheim, Weber i Parsons istinski sociološki klasici od kojih treba započeti teorijska rekonstrukcija discipline.

⁴ U svojim je ranim radovima Parsons napadao neka načela Čikaške škole, poput ateorijskog empirizma i izravne praktične primjenjivosti rezultata istraživanja u društvenom inženjeringu. No pritom je istaknuta važnost W. I. Thomasa, Meada i Cooleya za razvitak **teorije djelovanja**. O Čikaškoj školi v. Čaldarović (1985).

Premda je već poslije objavljivanja knjige *Struktura društvenog djelovanja* (*The Structure of Social Action*, 1937) Parsons priznat za vodećeg teoretičara američke sociologije, njegov uspon u vrh hijerarhije američke sociološke zajednice priječio je šef katedre za sociologiju na Harvardu, ruski emigrant Pitirim Sorokin. Suprotno popularnim vjerovanjima po kojima je Parsons uvijek imao povlašten položaj u američkoj sociologiji njegova institucionalna karijera razvijala se sporo, ali je bila strategijski dobro osmišljena. Na položaju voditelja poslijediplomskog studija sociologije, u godinama pred drugi svjetski rat okupio je skupinu studenata koji će poslije rata postati veoma utjecajni u američkoj sociologiji. (Robertson i Turner, 1991:6-7).

Početak dominacije Parsonsa i njegove škole počinje tek s objavljivanjem studija *The Social System* (1951) i *Working Papers in the Theory of Action* (1953), u kojima je ostvario svoju početnu viziju stvaranja općeg konceptualno-analitičkog okvira koji bi objedinio sve društvene znanosti i njihove zasebne, ali povezane i isprepletene predmete proučavanja. Na taj je način, drži Hamilton (1983:16), Parsons uspio ostvariti teoriju u *sustavnom* obliku, što je obrazac, odnosno model teorijskog djelovanja.

Kao i u slučaju Rimskog carstva, propast "Parsonsova teorijskog carstva" prouzročio je, najvjerojatnije, njegov prekomjeran uspjeh. Kako je to uvjerljivo dokumentirao Gouldner (1970), Parsons i njegovi sljedbenici držali su sve ključne položaje na katedrama sociologije, u Američkom sociološkom društvu i časopisima. Jedna skupina mladih buntovnih sociologa, koje su predvodili Mills i Gouldner, napadala je "carstvo" izvana, razvijajući radikalnu ili kritičku sociologiju, dok je druga skupina, predvođena Parsonsovim učenicima Mertonom i Garfinkelom te Dahrendorfom i Coserom, redefinirala "carstvo" iznutra.⁵

Tako se "Parsonsovo carstvo", poput svoga povijesnog predšasnika, raspalo zajedničkim djelovanjem vanjskog i unutarnjeg "proletarijata". Rezultat raspada njegove sinteze nije bila, kako to predviđa Kuhnova (1962/1974) paradigma promjene normalne znanosti, pojava neke nove sinteze, nego konceptualna zbrka i metodološki kaos. Interregnum, koji je značajka američke sociološke scene u odsustvu dominantne teorijske paradigme, obilježuje i unutarnja podijeljenost različitih kvantitativističkih, sociolingvističkih, interakcionističkih, fenomenoloških i inih škola. (Wiley, 1985:179-182). Stanje izrazitog pluralizma, u sociološkim krugovima prihvaćenog kao nešto normalno, gotovo poželjno, očituje se, prema Wilejevu mišljenju, u četiri glavna trenda novije američke sociologije: slabljenju funkcionalizma, porastu kvantitativizma, obratu ka konstruktivizmu i usponu usporednih historičara (nove Weberovske ljevice). Opadanje funkcionalizma, međutim, kako s pravom drži taj autor, slabilo je i sociološku teoriju uopće. Pridoda li se tome činjenica da po Međunarodnom sociološkom udruženju postoje 53 priznate poddiscipline, od kojih je jedna i sociologija migracija, argument o posvećenijem i za sociologiju oslabljujućem kaosu dobiva svoju potvrdu. (Smelser, 1994:5-9).

Suočen s potpunim postmodernističkim relativizmom, koji je prijetnja bilo kakvom suvremenom sociološkom objašnjenju, čak se i D. Wrong, jedan od najistaknutijih kritičara Parsonsove sociološke teorije pita: "Je li to bilo ono zbog čega smo ubili Parsonsa?" (Holmwood, 1996:25). Drugim riječima, legitimna potreba za rekonstrukcijom teorijskog konceptualnog okvira rezultirala je neželjenom posljedicom – dekonstrukcijom teorije i izgonom kategorije znanstvenog objašnjenja iz sociološkoga diskurza. Čini se da je pokušaj reinterpretacije Parsonsova teorijskog naslijeđa u okviru "novog teorijskog pokreta" (neofunkcionalizma) motiviran potrebom vraćanja *objašnjenja* i *razumijevanja*, glavnih instrumenata analitičkog mišljenja, u središte teorijskog djelovanja sociologije. (Holmwood, 1996:129-132). To je također i povratak velikim sociološkim pitanjima, te pitanjima o ontološko-epistemološkom utemeljenju sociološke discipline.

⁵ Svi ti autori u oporbenom dijalogu s Parsonsom svoje teorijsko uporište pronalaze u Simmelovoj konfliktnoj mikro-sociologiji. Naime, jedna od slabosti Parsonsove sinteze iz *Strukture društvenog djelovanja* bila je ta što Simmelovu teoriju nije postavio u referentni okvir djelovanja skupa s Marshallom, Paretom, Durkheimom i Weberom. Parsons je Simmelovu teoriju smatrao komplementarnom svojoj, ali je zbog metodoloških pitanja nije uvrstio u referentni okvir. (Levine, 1991:189-90).

U tom je smislu razumljiv i povratak ranoj, epistemološko-logičkoj fazi Parsonsova rada i knjizi *Struktura društvenog djelovanja* koja je, nastajući u sličnom intelektualnom okruženju, ponudila rješenja za mnoga, i danas važna pitanja. Najvažnija ideja jest konstrukcija *referentnog okvira djelovanja*⁶ kao metateorijske pretpostavke “zadužene” za uspostavu *porетка u znanju*. Time je referentni okvir djelovanja dobio rang “zakonodavca” koji je izvan utjecaja vrijednosnih i utilitarnih interesa članova znanstvene zajednice.⁷ Prihvati li se ta postavka, referentni okvir djelovanja može imati integracijsku ulogu na razini teorije i biti normativni uvjet uređenja i razumijevanja činjenica. (Parsons, 1978:355–365). Tako on predstavlja metateorijsku strukturu koja omogućuje da se između rasutih iskustveno otkrivenih činjenica uspostavi čvrst red i logički poredak, a empirijskim podacima *pridoda neko značenje*. Stoga neofunkcionalistička kritika drži kako Parsonsova teorija nije supstancijalna teorija koja objašnjava što je to društvo, već *konceptualna teorija* koja odgovara na pitanje *kako* je moguće pristupiti analizi društva. (Alexander, 1983/1985; Ardiaansens, 1980).

Parsonsov *referentni okvir djelovanja i teorija djelovanja* bit će polazište razmatranja i konstruiranja strukturalno-funkcionalnih migracijskih modela. Tako će se dobiti jasna obrazloživa predodžba o njihovu položaju u općem sustavu sociološke teorije i odnosu prema drugim znanstvenim disciplinama. Razvojem i prikazom tih modela ne pokušava se otkriti *smisao* migracija. Na tragu Parsonsove epistemološke pozicije traži se odgovor na pitanje *kako sociološki pristupiti njihovu proučavanju*.

2. Utemeljenje sociologije migracija u Parsonsovoj općoj teoriji

Podrobnije istraživanje problema migracija i Parsonsove sociološke teorije postupno je vodilo *strukturalno-funkcionalnom kutu gledanja na problem migracija*. Naspram zdravorazumskom određenju migracija kao pomaka pojedinaca i/ili skupina ljudi iz jedne točke prostora u drugu, ona je strukturalno funkcionalnim i analitičkom motrištu složen *proces prijenosa vrijednosnih kodova, interakcijskih modela djelovanja, načina “igranja” uloga i pripisanih svojstava organizma* (analitički definiranih svojstava migrirajućeg pojedinca) *iz jednog dijela akcijskog prostora u drugi*.⁸ Kao sredstvo razmjene simboličkih kodova između interakcijskih (društvenih) sustava, migracijski se fenomen može uklopiti u Parsonsovu teoriju djelovanja i sustava. Ako se migracijama prida takvo šire značenje, predmetom sociologije migracija postaje sadržaj toga prijenosa iz jednog akcijskog prostora u drugi.

Utemeljen na znatno proširenom, ovdje tek naznačenom, značenju pojma migracija, ovaj rad pokušava pokazati mogućnosti i način pristupa proučavanju migracija slijedeći Parsonsove epistemološke i teorijske postavke. Ukazat će se na mogućnosti deduktivnog izvođenja konceptualnih migracijskih modela iz Parsonsove teorije osloncem i na spoznaju da je upravo Parsonsova apstraktna analitička shema bila prvi konceptualni okvir utemeljenja više posebnih sociologija.⁹

⁶ Referentni okvir djelovanja jest vrsta analitičke sheme s pomoću koje djelovanje može biti mišljeno i uređeno. On za sociologiju znači isto što i prostor za klasičnu mehaniku. (Parsons, 1969:915).

⁷ Kompromitiranje socijalističke ideje od kasnih 70-ih godina, gašenje interesa za neomarksističke ideje i pojava “Novog teorijskog pokreta” značili su novo okupljanje sociološke zajednice oko izgradnje sintetičkog teorijskog stajališta. O tome opširnije u Sztompka (1986) i Sztompka (1991).

⁸ Prema teoriji djelovanja, akcijsko prostor-vrijeme treba oštro razlikovati od fizičkog prostor-vremena. Njegove koordinate su namjera, sredstvo i cilj djelovanja. Fizički, pak, prostor i vrijeme u Parsonsovoj su teoriji samo kontingentni uvjeti djelovanja.

⁹ Knjiga Stephena Savagea *The Theories of Talcott Parsons: The Social Relations of Action* (1981) bavi se Parsonsovim empirijskim radovima i ukazuje na njegove doprinose konceptualizaciji predmeta istraživanja posebnih sociologija, poput sociologije obitelji, devijantnog ponašanja, zdravlja, industrijalizacije, socijalizacije, obrazovanja, znanja, religije, ekonomije itd.

Heuristička plodnost Parsonsove apstraktne analitičke sheme važan je izvanjski argument za mogućnost izvođenja cjelovitog konceptualnog modela migracija. No dodatni, unutarnji argument, jest iznijeto prošireno određenje migracija koje omogućuje čvršće uklapanje migracija u glavni tok Parsonsove teorije. S tog motišta se *migracije*, kao bitan uvjet prijenosa strukturalnih sastavnica djelovanja, pojavljuju kao podtekst, četiri "velike teme" Parsonsova *teorijskog sustava* – koje su shvatljive upravo iz postavki toga sustava:

1) Za Parsonsa je kolonizacija Amerike bila jedna od najvažnijih činjenica u procesu nastajanja "sustava modernih društava". Bez sudjelovanja protestantskih asketskih sljedbi i "unutarsvjetske askeze" koja je činila temelj njihova vrijednosna sustava te eksplicitno izraženog cilja njihova djelovanja – izgradnje kraljevstva božjeg na zemlji – ne bi bio moguć velik i jedinstven podvig stvaranja SAD.

2) Jednom stvoreni "sustav modernih društava" kojih je, po Parsons, glavno obilježje neviđena sposobnost prilagodbe na prirodno i društveno okružje kroz imanentni razvitak vlastitih struktura, postao je model koji su drugi sustavi morali oponašati kako bi opstali u promijenjenom okružju. Upravo činjenica da se nakon stvaranja modernih sustava ništa slično nije ponovilo nigdje na svijetu temelj je Parsonsove, u 60-im i 70-im godinama veoma utjecajne, *teorije modernizacije nezapadnih društava*. Premda su glavni zaključak te teorije – postavku da zemljama u razvitku ne preostaje drugo do prihvatiti glavne obrasce moderne Zapadne kulture i društvenog sustava ako se žele razvijati – žestoko kritizirali teoretičari "ovisnog razvitka", čini se da i elementarne činjenice govore njemu u prilog.¹⁰

3) Migracijska su kretanja, nadalje, za Parsonsa uvjet funkcioniranja "sustava modernih društava" te čvršćeg povezivanja još uvijek razmjerno autarkičnih društvenih sustava u integrirani svjetski sustav. Prema njegovu mišljenju, konac moderne nastupa tek po formiranju svjetskog društvenog sustava, odnosno integracije djelovanja na svjetskoj razini. O migracijama kao pletivu iz kojeg se polako izgrađuje ta mreža odnosa na svjetskoj razini Parsons u *Društvima* piše: "U jednom doista pluralističkom svijetu, mnogi društveni sustavi koji su 'djelomični' sustavi u smislu pojma društvo, mogu biti dijelovima više društava. Najjednostavniji slučajevi odnose se na članstva koja se međusobno prožimaju. Tako, na primjer, obitelj koja se iseli postaje malo pomalo strukturalnom jedinicom društva u koje se uselila. Međutim, rodbina ostaje u 'starom kraju'; ona s iseljenom obitelji svakako čini društveni sustav koji prožima ili nadilazi više društava. Isto vrijedi i za poduzeća, stručna udruženja, crkve i druge organizacije koje imaju 'podružnice' u dvjema zemljama ili više njih. Naposljetku, u nekom smislu neko društvo nije najširi društveni sustav, već je dijelom još šireg međunarodnog ili međusocijalnog sustava." (Parsons, 1991b:11).

4) Četvrta velika tema Parsonsova rada, koja je važna za sociologiju migracija, jest *difuzija* sastavnica kulture. Kako su to uvjerljivo prikazali Linton (1937) i Devereux (1990), difuzija sredstava djelovanja (tehničkih naprava) razmjerno je uobičajena i jednostavna operacija u uvjetima dodira različitih društvenih i kulturnih sustava. No pritom je prijenos ciljeva, kojima su ta sredstva izvorno namijenjena, najčešće upitan i izobličen. Primjeri imperijalnog Japana ili Sovjetskog Saveza povijesna su ilustracija nasilnog prekidanja izvorne sheme djelovanja sredstvo – cilj.

Zdravorazumsko određenje migracija kao kretanja pojedinaca ili skupina iz jednog zemljopisnog i društvenog prostora u drugi stajalište je koje konstruira predmet istraživanja nekoliko znanstvenih disciplina: demografije, socijalne geografije, etnologije i sociologije migracija. Budući da mnoge discipline dijele isti predmet, valja odrediti specifičan pristup, odnosno kut gledanja, svake od njih. To je bitan uvjet utemeljenja svake znanstvene discipline.

¹⁰ O ponovnom usponu teorije modernizacije u ranim 90-im svjedoči i u nas prevedena knjiga P. Bergera *Kapitalistička revolucija* (1995).

Budući da su demografija i socijalna geografija lako riješile problem svoga predmeta istraživanja, a sociologija migracija nije, iskršava pitanje zašto je tomu tako. (Mežnarić, 1991: 12-13). Činjenica migriranja ljudi temeljito je opisana i klasificirana prema dihotomijama tipa *Gemeinschaft-Gesellschaft*. Postoje tako predmoderne i moderne, moderne i postmoderne, prinudne i dragovoljne, inovacijske i tradicijske, unutarnje i vanjske migracije. Pri tomu su oprobane i različite metode i pristupi od "studija slučaja" do usporednog i inter/multi disciplinarnog pristupa, te brojnih kvantitativnih i kvalitativnih tehnika. No usprkos svemu, sociologija migracija je i početkom devedesetih ostala *beznadno induktivna disciplina*. (Smelser 1994:216).

Upravo induktivna narav istraživanja migracija ukazuje na logičku grešku metode koja traži istraživanje prije teorijske konceptualizacije. Takvo istraživanje vodi gomilanju opisa. Oni ne omogućuju utemeljenje teorijskih generalizacija i zakona. (Popper, 1959:215; 230). Budući da im nedostaje *načelo* klasifikacije činjenica, oni ostaju na pojavnj razini predmeta i nikad ne dopiru do njegovih dubljih struktura. Tako se i problem migracija, promatran na ovaj induktivni način, pokazuje kao hiperdimenzionalan i stoga odveć masivan za teorijsku konceptualizaciju. Potpuna indukcija poklopila bi se s detaljnom poviješću ljudskoga roda; tako bi se stiglo do one točke od koje znanstveno istraživanje započinje, do točke potrebe dekonstrukcije predmeta istraživanja metodom analitičke apstrakcije.

Razvidno je da činjenice migriranja treba na temelju nekog načela klasifikacije smjestiti u referentni okvir koji će ih povezati i time im dati novi smisao, neko značenje. U Darwinovoj zamisli biologije, primjerice, klasifikacijsko načelo je prirodni odabir. Ono uspostavlja poredak među dotad nepovezanim činjenicama smiještajući ih u "evolucijski referentni okvir". Takva zamisao vodila je i Talcotta Parsonsa u njegovu pokušaju izgradnje referentnog okvira za sve znanosti o čovjeku, okvira koji bi bio uvjetom teorijskog ispitivanja "problematiziranog" empirijskog materijala. Utemeljenjem znanosti o čovjeku kroz referentni okvir djelovanja, Parsons postiže dva cilja. Prvo, ograničuje predmet istraživanja izbacujući iz njega podatke koji se odnose na fizičko-biološko *ponašanje* (pojave bez "značenja") i drugo, *predmet istraživanja su opisi, iskazi o činjenicama* koje imaju "značenje" i za aktera djelovanja i za promatrača (znanstvenika).

Pri uvođenju činjenica migracija u referentni okvir djelovanja pozornost treba usmjeriti na sociološke, demografske, ekonomske i antropološke *iskaze* o migracijama, a ne na sirove podatke o njima. Sociološkim iskazima o migracijama treba, slijedeći Parsonsa, smatrati samo one iskaze koji svom predmetu pristupaju *analitičkom*, a ne povijesnom metodom.¹¹

3. Strukturalno-funkcionalni pristup u konstruiranju konceptualnih migracijskih modela

Prethodni kratki prikaz dometa i ograničenja empirijskih istraživanja migracija pokazuje da se umnažanjem znanja o empirijskom fenomenu *ne može stići do teorije migracija*. Ako je neka empirijska pojava podrobno opisana, to jest na neki način klasificirana i tako "problematizirana" i priređena za logičko-teorijsku manipulaciju, nema više smisla istraživati na empirijskoj razini. Izvor zablude koja je omogućila sada već teško pregledno bujanje empirijskih istraživanja leži u pozitivističko-empirističkom mitu po kojem su osjetila izvor spoznaje i polazište analitičke apstrakcije. (Piaget, 1983:89). Zadaća znanosti posve je druge naravi. Ona ne otkriva onako kako je Columbo otkrio Ameriku. Polazeći od predmeta spoznaje, metodama analitičke apstrakcije znanost stiže do pojma, kako bi logičko-teorijskim operacijama pokazala da objekt ima strukturu. (Piaget, 1983:37-38). Pritom je važno shvatiti da je teorij-

¹¹ Analitička teorija jest ona koja se sustavno bavi međuovisnošću neovisno promjenljivih čimbenika u tumačenju društveno-kulturnih pojava u njihovu vremenskom slijedu. (Parsons 1991:145).

ski sustav zatvoren sustav i realnost posve drugoga reda od empirijskog svijeta. (Parsons, 1949: 6–9). Na njega, dakle, nemaju utjecaja pojedinačne činjenice iz empirijskog svijeta, koje bi ga mogle izravno potvrditi ili oboriti. Teorija pojmljena kao *struktura logičko povezanih pojmova* svoju valjanost potvrđuje tako što se unosi u “empirijsku realnost” uz pomoć svojih *konceptualnih modela*.

Parsons se u logičko-epistemološkim pitanjima oslanjao prije svega na Kantovu poziciju. Zasnivanje Parsonsove sociologije na ovim načelima označio je početak radikalnog i frontalnog napada na pozitivističku koncepciju znanosti. Striktno i logički promatrano, drži Parsons (1949:28 i 34), svijet empirijskih fenomena ne može odgovoriti na pitanja što mu ih postavlja znanost. Teorijski i empirijski svijet *u logičkom smislu* moraju činiti odvojene i zatvorene sustave. I empirijska istraživanja koja, navodno, polaze od činjenica, u logičkom se smislu temelje na jednoj vrsti primitivne interpretacije opažaja, iza koje mora stajati neki referentni okvir. U empirijskom svijetu on najčešće ima ideologijsko ili zdravorazumsko polazište koje omogućuje uređenje empirijskih činjenica. Parsons (1949:733) drži da je prvi korak k izgradnji teorijskog sustava društvenih znanosti polaganje računa o pretpostavkama na kojima je taj sustav izgrađen. Polazeći tako od *referentnog okvira djelovanja*, on postavlja temelje za analizu strukture društvenog djelovanja, bez obzira na to u kakvom se empirijskom okviru ona odvija. Parsonsova analitičko-epistemološka podjela stvarnosti na teorijsko i empirijsko područje može se prikazati sljedećim dijagramom:

*Parsonsova shema znanstvenog sustava*¹²

<i>Najviša stvarnost</i>	
<i>épisteme</i>	<i>referentni okvir teorija o djelovanju</i>
<i>teorija</i>	<i>teorija djelovanja i sustava</i>
<i>model</i>	<i>konceptualni model</i>
<i>znanstveni problemi</i>	<i>model objekta-iskazi o činjenicama</i>
<i>Empirijska realnost</i>	

Lijeva strana dijagrama je niz koji predstavlja hijerarhijski ureden teorijski sustav znanja. Promatra li se niz s gornjega kraja, riječ je o hijerarhiji kontrole, a s donjega – o uvjetima znanstvene spoznaje. Desna strana dijagrama je specifikacija opće epistemološke paradigme znanosti na problem teorije društvenog djelovanja. Parsonsov teorijski sustav mora biti zatvoren na oba kraja, kako bi se mogao othrvati prekomjernoj promjenjivosti empirijskog svijeta i “iracionalnim zahtjevima” koji dopiru iz područja najviše stvarnosti. (Alexander, 1984: 29–32). Daljnje izlaganje nužno će poprimiti *deduktivni slijed* tako što će pokazati *načine razvijanja konceptualnih migracijskih modela iz apstraktnih pretpostavki Parsonsovog referentnog okvira djelovanja i voluntarističke teorije djelovanja*.

3.1. A-G-I-L shema i logika izrade konceptualnih modela

Analiza strukture društvene interakcije i njezinih koherentnih cjelina (društvenih sustava) te institucionalizacija tih sustava unošenjem normative kulture u osobnost pojedinca

¹² Shema je izvedena na temelju Parsonsovih razmatranja o položaju znanstvenog sustava u kulturnom sustavu; v. *Teorije o društvu* (1969:915) i *Društva* (1991b:42–44). Operacionalizirana Parsonsova shema znanstvenog sustava prikazana je na 72. strani i prikazuje položaj *konceptualnih migracijskih modela* u teorijskom sustavu.

čine referentni okvir djelovanja i metodu kojom se sistematiziraju i objašnjavaju činjenice o društvu. Problem institucionalizacije i integracije djelovanja u teorijski sustav Parsons je riješio uopćenom A-G-I-L shemom. A-G-I-L shema, odnosno *paradigma četiriju funkcija djelovanja* – prilagodbe, postizanja cilja, integracije i održanja obrasca sustava – jest rješenje problema poretka kroz odnose *medurazmjene* (interchange) između tih funkcija koje čine osnovu tj. strukturu svakog sustava djelovanja. Nadalje, kroz A-G-I-L shemu Parsons u sociološki diskurz uvodi ideju *meduprožimanja* dvaju ili više sustava analize, tako da je svaki od njih sa svojim vlastitim načelom organizacije *dio iste konkretne činjenice istodobno*.

Teorijska analiza od tada, kako pokazuje Münch (1982:785–788), postaje proces stalnog specificiranja apstraktne analitičke sheme. Tako se za neki teorijski ili epistemološki problem može reći da je riješen tek ako je pokazana unutarnja logička veza između sva četiri podsustava djelovanja. Prema Parsonsovu mišljenju (1953),¹³ *bilo kojoj razini stvarnosti može se pristupiti polazeći od postulata o mogućnosti znanstvenog osustavljenja svijeta*. Osustavljenje je *apstraktni analitički postupak* kojim se *teorijski bitne* empirijske činjenice (iskazi o stvarnosti) uklapaju i misle kroz referentni okvir djelovanja i A-G-I-L sheme.¹⁴ Ovi odnosi prožimanja i razmjene mogu se prikazati sljedećom shemom.¹⁵

A	G
I	L

Drugi vid meduprožimanja ogleda se u činjenici da je jedinica društvenog sustava – očekivanje uloge – istodobno i dio sustava osobe. Konceptije uzajamnog prožimanja i razmijene omogućuju međusobnu povezanost i integriranost sva četiri podsustava djelovanja, a da pritom ni jednome nije oduzeta osobenost.¹⁶

Očito je da koncepcijom meduprožimanja i medurazmjene Parsons prevladava biološki model čovjeka prilagođena prirodi ili društvu. Temeljna činjenica od koje sociološko mišljenje polazi, *čovjek u društvu*, analitički se diferencirala na *organizam* i *osobu* s jedne, te *društvo* i *kulturu* s druge strane. Daljnja diferencijacija podsustava djelovanja omogućuje nove uvide u strukturalne značajke tih podsustava i na temelju toga otvara mogućnosti dubinskog povezivanja različitih znanstvenih disciplina.

¹³ Ovakvo shvaćanje znanosti Parsons je prvi put izložio u eseju napisanom s Robertom F. Balesom 1951. *The Dimension of Action – Space*. On je bez izmjena pretiskan u 3. poglavlju *Working Papers...* (1953).

¹⁴ O otkriću logičke istovjetnosti Balesove interakcijske sheme za proučavanje odnosa u okviru malih skupina i usmjerujućih varijabli obrazaca (patterns variables) Parsons je pisao u “On Building Social System Theory: A Personal History” (1970).

¹⁵ Prema: Alexander (1984:82).

¹⁶ Prema Parsonsu (1991b:18–19) i Alexanderu (1984:176), meduprožimanje podsustava djelovanja prikazano je shemom:

Organski sustav	Personalni sustav
A	G
L	I
Kulturalni sustav	Društveni sustav

Treća, epistemološka značajka A-G-I-L sheme, jest uspostavljanje logičke veze između problema koji se postavljaju pred svaki sustav, te preoblemu orijentiranja djelovanja. (Parsons, Bales i Shils, 1953:172–190) U tom smislu svaki sustav djelovanja mora riješiti četiri funkcionalna problema. Ta četiri problema svakog sustava djelovanja ne mogu se rješavati istodobno, nego “moraju čekati na red” koji se uspostavlja u skladu s prioritetima sustava. Dinamiku *bilo kojeg* sustava djelovanja Parsons objašnjava koncepcijom *faznog kretanja* (phase movement).¹⁷ Tako svaki sustav djelovanja kroz fazno kretanja njegovih strukturalnih djelova (funkcija) osigurava vlastitu stabilnost, opstanak i razvitak. Četiri problema koja svaki sustav mora riješiti kroz fazno kretanje jesu:

A – *prilagodba*, koja kao sistemski problem zahtijeva mobiliziranje resursa što je preduvjet ostvarenja ciljeva.

G – *postizanje cilja*: potreban je mehanizam koji omogućuje svrhama i ciljevima djelovanja da budu uređeni hijerarhijski, kako bi se u raznolikim, specifičnim situacijama mogli izboriti kriteriji za izbor ciljeva.

I – *integracija*: ona zahtijeva koheziju jedinica u svakom podsustavu djelovanja, te između podsustava djelovanja u okviru općeg sustava djelovanja. Zahtijeva i koheziju *aktera u društvenom sustavu*, *dispoziciju potreba u sustavu osobe* i koherentnost *simbola u kulturalnom sustavu*.

L – *očuvanje obrasca*: zahtijeva sposobnost očuvanja temeljnih struktura sustava, skupa sa sposobnošću odgovora na promjenjive uvjete u okviru (okružju) u kojemu se temeljna struktura održava. (Münch, 1982:784–785)

Dinamiziranje strukturalno-funkcionalne analize u okviru A-G-I-L sheme postiže se uvođenjem pretpostavke o *medijima razmjene* koji posreduju u međuprožimanju različitih podsustava djelovanja i razmjeni između jedinica društvenog sustava. Tako, primjerice, mediji razmjene u društvenom sustavu – *utjecaj, politička moć, novac i obvezujuće vrijednosti* – imaju funkciju olakšavanja rutinske razmjene između izdiferenciranih jedinica društvenog sustava.¹⁸

Pored ova četiri Parsonsova medija razmjene, u analitičke se svrhe može predložiti i peti, koji omogućuje razmjenu između različitih društava u okviru *svjetskog društvenog sustava*. *Jedan od medija kojim se uspostavlja veza između sastavnica svjetskog društvenog sustava jest migracija*. Behavioralni je organizam osnovni medijator koji u svom kolanju između različitih društvenih sustava ili unutar jednoga sustava prenosi kulturalne kodove, vrijednosti društvenog sustava i sustava osobe, te genetska svojstva pojedinačnog organizma.¹⁹

4. Logika izrade modela i empirijsko istraživanje migracija

Polazeći od paradigme razmjene i međuprožimanja četiriju funkcija i Parsonsov se *teorijski sustav* može prikazati kao sustav djelovanja, kako bi bili jasniji strukturalni odnosi sastavnica unutar sustava:²⁰

¹⁷ Parsonsov koncept *faznog kretanja* je za analizu promjene i razvitka konkretnih društvenih sustava podrobno razradio Paul Colomy (1985) u “Uneven Structural Differentiation: Toward a Comparative Approach” u J. Alexander (ur.) *Neofunctionalism*. U sljedećem poglavlju koncept faznog kretanja koristi se za objašnjenje dinamičkih procesa u okviru Parsonsovog teorijskog sustava.

¹⁸ Parsons je koncepciju o uopćenim medijima razmjene društvenog sustava razvio u knjizi *Economy and Society* (1955). Uopćeni mediji razmjene u sustavu društvenog djelovanja (*definiranje situacije, afekt, izvedbena sposobnost i inteligencija*) i ljudskih uvjeta (*transcendentalno uređivanje, značenje, zdravlje i empirijsko uređivanje*) plod su razvitka Parsonsove teorije u 70-im godinama.

¹⁹ Ideja o migracijama kao mediju razmjene u svjetskom društvenom sustavu podrobno se razmatra u sedmom i osmom poglavlju rada.

²⁰ Prema: Parsons i Platt (1973:65).

Model objekta	Konceptualni model
A	G
L	I
Referentni okvir	Teorija o djelovanju

Referentni okvir djelovanja u teorijskom sustavu ima ključnu funkciju čuvanja sheme (obrasca) tako što daje neophodno teorijsko oruđe i upute koje određuju što su to sociološke činjenice, a što teorijski iskazi o stvarnosti. Dakle, objekti spoznaje – sociološke činjenice – u Parsonsovom teorijskom sustavu imaju status *iskaza o empirijskoj stvarnosti*. Važnost i značenje neke činjenice očituje se samo u okviru analitičke sheme. Upravo referentni okvir djelovanja kao apstraktniji sustav može izvana objediniti različite znanosti o ljudskom djelovanju, čuvajući pritom njihovu autonomiju, te procjenjivati je li istraživanje dobro ili loše.

Parsonsova klasifikacija sastavnica teorijskog sustava razrješava mnoga sporna pitanja odnosa teorije i empirije. Klasificiranje sastavnica teorijskog sustava po načelu *porетка hijerarhijske kontrole i uvjeta* omogućuje povezivanje različitih znanstvenih disciplina u referentni okvir djelovanja. Tako s motrišta hijerarhijske kontrole:

- 1) referentni okvir kontrolira *značenja* teorijskog sustava,
- 2) teorijski sustav kontrolira značenje konceptualnih modela koji su povezani s empirijskim svijetom,
- 3) konceptualni modeli kontroliraju modele objekata, a
- 4) model objekta, kao iskaz o činjenicama, proizvodi, a time i kontrolira, “označuje”, empirijski svijet.

S druge strane, podsustavi teorijskog sustava koji imaju “više energije” *uvjetujući* su čimbenik podsustava s “više informacija”. Tako Parsons pokazuje da problem koji nije vrednovan na temelju znanstvenih podataka nije riješen problem. Teorija koja nije verificirana rješenjem glavnih empirijskih problema koji iz nje proizlaze nema znanstveni status. Referentnom okviru koji nije okvir empirijske znanstvene teorije nema mjesta u znanosti. (Parsons, 1969:915).

Logika izrade konceptualnih modela zahtijevala bi, prema Parsonsu (1970:868),²¹ stalni dijalog između postignute razine teorijskog znanja o nekoj pojavi i modela objekta danog nekim iskazom. Interakcija između znanstvenika, teorijskog znanja i svijeta rezultira automatskim prevođenjem “nevinosti” čistoga iskustva u predznanjem posredovani model objekta. Logika izrade modela podrazumijeva stalno *fazno kretanje* između sastavnica teorijskog sustava kako bi se postigla viša razina *objašnjenja i razumijevanja*. Tako *fazno kretanje konstruiranja konceptualnih modela* započinje iz zamišljene nulte točke u kojoj se *prethodno znanje*²² suočava s nekim empirijskim problemom. Prožimanjem *prethodnog znanja i empirijskog problema* nastaje model objekta (0). Od modela objekta fazno kretanje u okviru teorijskog sustava nastavlja se do metateorijske razine (1), i preko teorije o djelovanju (2) stiže do faze konstruk-

²¹ Podrobnije o tome u: Münch (1981:711–712).

²² Prethodno znanje je množina sposobnosti, tehnika, umijeća i simbola, jedna kantovska struktura apriori, koja posreduje iskustvo. Postavka o prethodnom znanju temelj je Piagetove epistemologije u kojoj je spoznaja uvjetovana postojanjem određene psihičke strukture, koja je, međutim, samo nužan, ali ne i dovoljan uvjet stvaranja viših spoznajnih mogućnosti. Primjerice, novorođenče ima u psihičku strukturu unaprijed ugrađenu sposobnost učenja jezika koja do četvrte godine mora prerasti u govor kako bi se realizirala i postala preduvjet za nove, više spoznajne procese.

cije konceptualnog modela (3) čime se postiže moguća nova razina objašnjenja i razumijevanja (4). Nova razina objašnjenja i razumjevanja iznova postaje prethodno znanje od kojeg započinje novo fazno kretanje. Logika izrade *konceptualnih migracijskih modela* prolazi kroz pet točaka faznog kretanja.

0) *Model objekta: Iskazi o pojavama – migracijama.* Ako neka pojava, činjenica empirijskog svijeta, privuče pozornost, ona će dobiti ime i bit će mišljena. Prvi korak u mišljenju jest podroban opis pojave. Tako, primjerice, činjenica naglog i pojačanog odlaska Iraca u Ameriku 50-ih godina prošloga stoljeća, nakon što je detaljno opisana, mora zadobiti značenje i smisao tako što će se o njoj misliti u okviru različitih i već postojećih teorijskih pristupa.

1) *Metateorijska razina:* Pošto je model objekta²³ postavljen i mišljen kroz različite teorijske tradicije,²⁴ mora ga se procijeniti analitičkom metodom “jedinice djelovanja” kako bi se utvrdila njegova važnost za opću sociološku teoriju.

2) *Teorija o djelovanju i strukturi (integracija modela objekta u teorijski sustav):* Ako je ta važnost nepobitno utvrđena, treba pristupiti integraciji modela objekta u teorijski sustav. Integracija je postignuta ako se pokaže teorijski razlog zbog kojeg bi model objekta trebao biti uklopljen u specificirane A-G-I-L sheme.²⁵ U daljem će tekstu biti prikazan odnos konceptualnog modela prema teorijskom sustavu o djelovanju i prema referentnom okviru teorija o djelovanju kroz koji model zadobiva značenje i komunicira sa “živom” tradicijom teorija o djelovanju. U epistemološkom smislu, a uz pomoć A-G-I-L sheme, možemo osustaviti opisane tipove socioloških teorija koje su neophodan izvor objašnjenja migracijskog fenomena.

Pozitivistička	Utilitaristička
A	G
L	I
Voluntaristička	Idealističko- -kolektivistička

3) Objašnjenje migracijskog fenomena počinje *konstrukcijom konceptualnih modela* koji nastaju u kreativnom procesu u kojemu se kroz ulogu znanstvenika teorijski jezik prevodi u govor. Govor konstruira model koji može poslužiti manje ili više uspješnom objašnjenju stvarnosti. Agonalne i logičke igre su, primjerice, modeli koji opisuju neke temeljne ljudske odnose. Modeli su teorijske konstrukcije koje pretpostavljaju jednu točnu, iscrpnu i ne odveć zamršenu definiciju; oni također moraju biti jednaki stvarnosti u svim pogledima važnim za provođenje istraživanje. Definicije pojmova moraju biti precizne i iscrpne, kako bi omogućile logičku obradu i možebitno prevođenje na matematički jezik. Sličnost sa stvarnošću zahtijeva se zato da bi funkcioniranje modela imalo značenje. Dakle, za razliku od fenomenološkog Schutzovog poimanja znanosti kao potpuno fikcionalnog sustava, Parsons se drži Kantove postavke o nužnom međuprožimanju apriornih kategorija spoznaje i empirijski spoznatih objekata spoznaje. (Ritzer, 1997:234–235) Budući da sociološka analiza zahtijeva da se svi suštavi djelovanja promatraju kao dio iste konkretne činjenice istodobno, konceptualizacija migracijskog fenomena zahtijeva konstruiranje barem četiri modela djelovanja:

²³ Model objekta je, kao što je već istaknuto, iskaz o nekoj pojavi u stvarnosti.

²⁴ U drugom poglavlju rada prikazane su utilitaristička, pozitivistička i idealističko-kolektivistička sociološka struja mišljenja kao sastavnice voluntarističke teorije djelovanja, te mogućnost njihove primjene u konceptualizaciji migracijskog fenomena.

²⁵ Tu je metodu Parsons prvi put zorno pokazao u radu *Ekonomija i društvo* (1956) napisanom s N. Smelserom. O metodi specificiranja A-G-I-L sheme vidjeti u Münch (1982).

1. model – *interakcijski pomak*;
2. model – *marginalni čovjek*;
3. model – *difuzija sastavnica kulture i modernizacija* i
4. model – *društva-države i svjetski sustav društava*.

Ova četiri konceptualna modela uzeta skupa osustavljaju se kroz A-G-I-L shemu u cjelovit mnogodimenzionalni migracijski konceptualni model.

Schema konceptualnih modela

Osoba/organizam marginalni čovjek	Interakcijski sustav/ interakcijski pomak
A	G
L	I
Prijenos kodova difuzionistički/ modernizacijski model	Svjetski društveni sustav/ evolucijski model

4) *Provjera modela integracijom iskaza o pojavi*. Naposljetku, model se provjerava tako što se utvrđuje je li model objekta za promatrača poprimio neka nova, dotad neotkrivena značenja. Tako, primjerice, Swiftova knjiga *Guliverova putovanja* ima jedno značenje (komično, avanturističko) kada se čita prvi put u mladosti, a sasvim drugo (pesimizam, mizantropija) kada joj se iznova pristupi u zrelim godinama, zbog toga što samo subjektivno iskustvo daje značenje pojavama. Što je teorijski sustav obuhvatniji, udaljeniji od fakticiteta, apstraktniji i bliži nesvjesnim strukturama, značenje pojava na koje je on uz pomoć konceptualnih modela usmjeren složenije je i dublje.

Dakle, viša razina u teorijskom sustavu znanja odnosi se prema nižoj kao jezik prema govoru, kao sustav prema činu, kao nesvjesna, dubinska struktura uma, prema površinskoj. Svako prethodno teorijsko objašnjenje, ako pripada određenom referentnom okviru, mogući je izvor objašnjenja svake empirijske pojave. Zbog toga se i migracijski fenomen treba konceptualizirati u dijalogu s Parsonsovom teorijom djelovanja i sustava, u čijem podtekstu govore Freud, Durkheim i Weber. Time migracijski fenomen zadobiva značenja koja mu pozitivistički i utilitaristički pristup i empirijska metodologija ne mogu pružiti. Primjerice, ustvrdimo li da su ključni procesi kroz koje migrant prolazi u novoj sredini *učenje i socijalizacija*, mi se u ovako shvaćenoj znanosti izravno oslanjamo na Parsonsovu teoriju socijalizacije i *kroz nju* na Freudovu psihoanalitičku teoriju i Piagetovu teoriju učenja. Te dvije teorije, osobito Freudova, pružaju istodobno najpodrobniji *empirijski* etnološki izvještaj o jednoj ljudskoj skupini, "*plemenu*" *Bečana*, koji društvena znanost posjeduje. (Devereux, 1990:95-97) Dakle, nije nužno empirijski proučavati neku pojavu ako za to ne postoji dovoljan *teorijski razlog*, jer kroz *referentni okvir i teoriju djelovanja* već unaprijed znamo ono što bismo mogli empirijskim istraživanjem otkriti.

LITERATURA

- Adriaansens, H. P. M. (1980) *Talcott Parsons and the Conceptual Dilemma*. London: Routledge i Kegan Paul.
- Alexander, J. C. (1984) *Theoretical Logic in Sociology*. Vol. 4, *The Modern Reconstruction of Classical Thought: Talcott Parsons*. London: Routledge i Kegan Paul.

- Alexander, J. C. (ur.) (1985) **Neofunctionalism**. Beverly Hills, CA: Sage.
- Alexander, J. C. (1988) "The new theoretical movement" u: Neil J. Smelser (ur.) **Handbook of Sociology**. Newbury Park, CA: Sage, str. 77–101.
- Berger, P. L. (1995) **Kapitalistička revolucija: pedeset postavki o blagostanju, jednakosti i slobodi**. Zagreb: Naprijed.
- Bershady, H. J. (1991) "Practice against Theory in American Sociology: an Exercise in the Sociology of Knowledge", u: Roland Robertson i Bryan S. Turner (ur.). **Talcott Parsons: Theorist of Modernity**. London, Newbury Park, New Delhi: Sage.
- Colomy, P. (1985) "Uneven Structural Differentiation: Toward a Comparative Approach" u: **Neofunctionalism** (ur. J. Alexander). Beverly Hills: Sage
- Čaldarović, O. (1985) **Urbana sociologija: socijalna teorija i urbano pitanje**. Zagreb: Globus.
- Devereux, G. (1990) **Komplementaristička etnopsihoanaliza**. Zagreb: August Cesarec.
- Gouldner, A. (1970) **The Coming Crisis of Western Sociology**. New York: Basic Books.
- Hamilton, P. (1983) **Talcott Parsons**. London: Tavistock.
- Holmwood, J. (1996) **Founding Sociology? : Talcott Parsons and the idea of general theory**. London i New York: Longman.
- Kuhn, T. (1974) **Struktura naučnih revolucija**. Beograd. Nolit.
- Levine, D. N. (1991) "Simmel and Parsons reconsidered", u: Robertson, R. i B. S. Turner. **Talcott Parsons: Theorist of Modernity**. London, Newbury Park, New Delhi: Sage
- Linton, Ralf (1937) **The Study of Man**. New York: Appleton.
- Mežnarić, S. (1991) **Osvajanje prostora – prekrivanje vremena: migracije umjesto razvoja**. Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske.
- Münch, R. (1981) "Talcott Parsons and the Theory of Action: I. The Structure of the Kantian Core", **American Journal of Sociology**, god. 86. br. 4. str. 709–740.
- Münch, R. (1982) "Talcott Parsons and the Theory of Action II: the Continuity of the Development", **American Journal of Sociology**, god. 87. br. 4. str. 771–826.
- Parsons, T. (1949) **The Structure of Social Action**. New York: Free Press.
- Parsons, T., R. F. Bales i E. A. Shils (1953) **Working Papers in the Theory of Action**. New York: Free Press.
- Parsons, T. i N. J. Smelser (1955) **Economy and Society**. London: Routledge i Kegan Paul; New York: Free Press.
- Parsons, T. (Talcott Parsons) (ur.) (1969) **Teorije o društvu**. Beograd: V. Karadžić.
- Parsons, T. (1970) "On Building Social System Theory: A Personal History", **Daedalus**, god. 99. br. 4. str. 826–881.
- Parsons, T. i G. M. Platt (1973) **The American University**. Cambridge Mass.: Harvard University Press.
- Parsons, T. (1978) **Action Theory and the Human Condition**. London, New York: Free Press.
- Parsons, T. (1991a) **The Social System**. London: Routledge.
- Parsons, T. (1991b) **Društva**. Zagreb: August Cesarec.
- Piaget, J. (Ž. Pijaže) (1983) **Poreklo saznanja**. Beograd: Nolit.
- Popper, K. R. (1959) **Logic of Scientific Discovery**. London: Discovery.
- Ritzer, G. (1997) **Suvremena sociologijska teorija**. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Robertson, R. i B. S. Turner. (1991) **Talcott Parsons: Theorist of Modernity**. London, Newbury Park, New Delhi: Sage.
- Savage, S. P. (1981) **The Theories of Talcott Parsons: The Social Relations of Action**. New York: St. Martin's Press.
- Smelser, N. J. (1994) **Sociology**. Cambridge, Massachusetts: Blackwell.
- Sztompka, P. (1986) **Robert K. Merton: An Intellectual Profile**. London: Macmillan.
- Sztompka, P. (1991) **Dilemmas of the Great Transition**. Radziejovice.
- Wiley, N. (1985) "The Current Interregnum in American Sociology", **Social Research**, god. 52. br. 1 str. 179–182.

THE CONCEPTUAL MODELS OF MIGRATIONS WITHIN PARSONS'S SOCIOLOGICAL THEORY

ALEKSANDAR VUKIĆ

Institute for Migration and Ethnic Studies

The paper shows the importance of the abstract analytical frame of reference for the development of conceptual models which are necessary for empirical research into migration. It was demonstrated that the analytical abstraction together with decentralization from the object of cognition through the procedures of structural-functional analysis is the very method which can lead to understanding and explanation of the migration phenomenon. The logic of developing the conceptual models is explained by phase movement (exchange) between the subsystems of Parson's theoretical structure. The developing of the conceptual models of migrations is a process of integration of discourse on reality, metatheoretical hypotheses of frame of reference and the action theory on the basis of the specified AGIL scheme.

Key words: MIGRATIONS, CONCEPTUAL MODELS, ACTION FRAME OF REFERENCE, STRUCTURAL-FUNCTIONAL ANALYSIS, A-G-I-L SCHEME